

trekking stellen met de haar omringende kerken en met de classis waar zij toe behoorden, naar welke zij dan ook gedurig verwezen werden ¹⁾. Het is moeielijk te zeggen, wat er op den duur zou gebeurd zijn, wanneer men dat alles maar op zijn beloop had gelaten. Maar dat, ondanks de geweldige crisis, die er toen te doorstaan was, toch het kerkverband der Gereformeerde kerken steeds bewaard is gebleven, dat is voor een goed gedeelte zeker wel te danken aan hetgeen de Amsterdamsche kerkeraad daarvoor heeft gedaan. Blijkbaar hield hij dat verband niet slechts voor geoorloofd, maar ook voor nuttig, ja noodig. Het bestond sinds de reformatie, en het had ook recht van bestaan.

Bij de handhaving van dat recht waren de bezwaren, die er in den weg kwamen, van betrekkelijk weinig gewicht. Maar de tweede vijand, waar ik van gesproken heb, liet zich niet zoo gemakkelijk ter zijde stellen.

In de Republiek der Vereenigde Nederlanden was het provincialisme diep ingeworteld; en juist in den aanvang van de 17^e eeuw werd het meer dan ooit in de hand gewerkt. Op staatkundig gebied moest het heerschen; maar dan daar niet alleen: ook in zaken van religie. Zeven provinciën, en ook zeven kerken! Ieder van die kerken geheel onderworpen aan hare eigene Hooge Overheid! En dan tusschen die kerken nog wel eenig verband, maar zoo weinig, dat het eigenlijk geen verband meer zou kunnen heeten! Dat was het ideaal, dat in Holland en Utrecht bijna allen machthebbers voor de oogen stond. En nu hadden de kerken dat wel nimmer aanvaard, ja zelfs van den aanvang af zich daar tegenin gezet, terwijl het haar tot dusver ook wel gelukt was, zulk een provincialisme van zich af te weren. Maar de strijd op dat punt was toch in de 16^e eeuw nog voorwaar niet uitgestreden. Integendeel, hij zou nu eerst recht beginnen. Meer dan ooit werd dat streven nu doorgezet, met eene bijna onweerstaanbare kracht; en het werd nu ook gesteund in de kerken zelve, waarin zooóveel Remonstranten waren, die er het grootste belang bij hadden.

Zonder twijfel, ook Arminius met zijne geestverwanten, en Oldenbarnevelt zelf, hebben in de eerste jaren nog wel meêgewerkt tot het bevorderen eener door de kerken zoo gewenschte Nationale Synode. Maar dan moest (om hunne bedoeling maar eens in het kort saâm te vatten) van te voren vaststaan, dat hun eigen streven op geenerlei wijze zou worden belemmerd, en dat het metterdaad geene Synode, maar

¹⁾ De aktenstukken, waaruit het in deze gansche alinea gezegde o. a. is afgeleid, zijn hierachter afgedrukt in Bijlage E.